Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

Daimoniosz toposz

Pongrácz Tibor

Témavezető: Dr. Vajda Mihály

DEBRECENI EGYETEM

Humán Tudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2011

TÉZISEK

Az értekezés célkitűzése

Az alábbi értekezés az alap teréről próbál elgondolkodni a heideggeri filozófia keretei között; arról a helyről, annak a több vetületben megképződő helyrajzáról, amelyet a cím a *daimoniosz toposz* formulával jelöl. Ennek az egyelőre meglehetősen talányos célkitűzéshez, az alap tere útvesztőinek feltérképezéséhez szeretnénk elszegődni – rossz idegenvezetőként. Rossz idegenvezetőként, abban az értelemben, ahogy Wittgenstein beszélt magáról egyik előadásában.[1] Egy ismeretlen városban bolyongó idegenek jó vezetőjének ugyanis – Wittgenstein meglátása szerint – azt tekintjük, aki először a főútvonalakkal ismerteti meg a látogatókat, míg a rossz vezető arról ismerszik meg, hogy az érdekesnek ígérkező zugok kedvéért a mellékutcákba, a sikátorokba veti magát, mielőtt megmutatná a sugárutakat. A kerülőút előnyben részesítésének gondolata azért fontos számunkra, mert a heideggeri alapfelfogás vizsgálatához szinte magától értetődő módon épp a főútvonalon keresztül való megközelítés kínálja magát. Az alaphoz mint olyanhoz vezető „királyi út" prima facie Heidegger két, még életében publikált, szövege között húzódik. Az 1929-es *Az alap lényegéről* című tanulmányban, illetve az 1956-ban tartott előadássorozatában *(Az alap tétele) külön* is exponálja az alap kérdését. Ennek az útnak a követése azzal a korántsem elhanyagolható előnnyel jár, hogy segítségével központi szerephez jut a két időpont határolta pályaszakasz, amikor lezajlik az úgynevezett „fordulat" *(Kehre)*, amelyet a heideggeri filozófia összképének orientációs pontjaként szokás számon tartani. A két szóban forgó írás megfelelő összevetése nyomán tehát pontos képet kaphatunk egyrészt az alapra vonatkozó koncepciók folytonosságáról és eltéréséről, másrészt a heideggeri gondolkodáson belül bekövetkező „elmozdulásokról". Ha a témánkat explicit módon tárgyaló művek s a bennük tetten érhető fordulat ily szerencsés együttállást kínálnak, felmerül a kérdés, hogy miért nem élünk a „főútvonal" bejárásának ezzel a legitim, hipotézistől tézisig araszoló, ráadásul könnyen követhető duktussal kecsegtető lehetőségével.

---

[1] Idézi: J. Schulte: Ludwig Wittgenstein: Tractatus logico-philosophicus (1921) und Philosophische Untersuchungen (1935). In: *Hauptwerke der Philosophie 20. Jahrhundert.* Reclam. 2003. 75. o.

Vonakodásunk legfőbb oka, hogy egy ilyen komparatív analízis mozgástere túl szűk ahhoz, hogy az alaphoz tartozó területek kapcsolódásait s vele az alapozás, közelebbről: az alapul-vétel és „megalapozás" játékba hozását szemügyre vegye, s ennélfogva az a veszély fenyegeti, hogy kimerül a már meglehetősen ismert „fordulat" részletes demonstrálásában. A kerülőutak és sikátorok bejárása mellett való elköteleződésünket ugyanakkor nem pusztán az újat mondás kényszere vagy a kalandvágy – s a kalandozáshoz tapadó kétségkívül kurrens és tetszetős retorikai felhang – diktálja, hanem mindenekelőtt az a tény, hogy maga Heidegger nyitja meg ezeket az átjárókat. A szóban forgó átjárók tulajdonképpen már az alapot *külön [eigens]* tárgyaló, fentebb említett szövegekben is bemutatásra kerülnek: a szabadság, az igazság, a *physis*, a sors és a történelem, a filozófia és a metafizika úthálózatát az alap kérdése elágazásainak tekinthetjük. Ebből már voltaképp következik is, hogy elsődleges célunk nem Heidegger alapra vonatkozó tanításának, vagyis annak a kérdésnek a tisztázása, mi a heideggeri alap, hanem inkább az, hogy a különböző konstellációkban kibontakozó alap-tapasztalatok milyen természetűek.

Az alkalmazott módszerek vázolása

Az alapra tehát különféle konfigurációkban lejátszódó alaptapasztalatok nyomvonalán szeretnénk fényt vetni, s ez alkalmat teremt a vizsgálódásunk övezetében uralkodó „fényviszonyokra" vonatkozó rövid metodológiai kitérőre. Az az eljárásmód, amelyik a „főútvonal" végpontjait (a két jelzett szöveget) összekötve halad át a „fordulat" területén, lényegében státuszképeket rögzít és vet össze egymással. Ez azt feltételezi, hogy az összehasonlítás alapjául szolgáló szövegpreparátumok belső elmozdulásai olyan *röntgen*sugarak segítségével váltak láthatóvá, amelyek a két álláspont, gondolati stádium rejtett szerkezetrajzát állapítják meg. A szövegek ilyetén átvilágítása, röntgenképe statikus; mozgással persze az „elmozdulások" következtében itt is számolhatunk, de azok önmagukban nem láthatóak, mintegy csak az összehasonlításban jönnek létre. A mi bolyongásaink kontextusai, a röntgenképtől eltérően, inkább a *stroboszkóp* pulzáló fénynyalábjai révén rajzolódnak ki. A stroboszkóp villanásainak örvényében a mozgásban lévő tárgy lelassulásának, fázisképekre való bomlásának lehetünk tanúi. A stroboszkóphatásban rejlő paradox jelenséget, hogy az egyszerre örvénylés (sztrobosz = örvény, forgatag) és lelassulás, a filozófia terében úgy próbáljuk meg érvényre juttatni, hogy az alapfogalmak körüli körözésben a nyelv és a tapasztalat összezárulásának újra és újra bekövetkező akcelerációját

lehetőségeinkhez mérten igyekszünk egyfajta retardációnak, lassításnak alávetni. Ez a lassításra vonatkozó igény – tágabb perspektívából nézve – összefügg a nyelv és tapasztalat viszonyában kitüntetett módon érdekelt hermeneutika jelenkori „hermeneutikai szituációjával" is. A hermeneutikának mint a kontinentális filozófia egyik, a hatvanas évektől fokozatosan előtérbe kerülő, majd az uralkodó eszmék váltógazdasága szerint akadémikus beltenyészetté silányulni látszó iskolájának ugyanis nehéz helyzettel kell szembesülnie. Ha el szeretné kerülni, hogy – biológiai hasonlattal élve – egyfajta kommenzalizmussá, asztalközösséggé (állatok olyan laza együttélése, ahol az egyik állat a másik táplálékának maradékából él) váljon, újra meg kell fordulnia saját köz-helyein, fogalmaiban rejlő tapasztalatait ismét felszínre kell hoznia, demonstrálandó, hogy a destrukció feladata ezen a terepen (is) mindig újrakezdődik, s ez az újrakezdés egyre nehezebb. Nehezebb, mert a „feledésből való kiragadás" pátosza, amely a 20. századi hermeneutika új életre keltőinek munkásságát övezte, mára beleszürkült a kultúrjavak áradatába, amint az egykori forradalmi felfedezések trivialitásokká, evidenciákká változtak át.

Erre a pontra érve persze tanácsosnak tűnik visszavenni a zászlóbontó hangulatból, nehogy valami harsány programhirdetés mámorában a kivitelezés végén azon kapjuk magunkat, hogy a nagy vehemenciával magasra rakott léc alatt loptuk át magunkat. Lassításon következésképp nem valami korszakos újrakezdést, hanem a nyelv és a tapasztalat közötti perforáció hasadékaiban történő munkálkodást értünk. Ezért fordulunk – a Wittgensteintől kölcsönzött példázathoz visszatérve – a városunk sikátorainak kereszteződéseit alkotó alapfogalmakhoz. Látni fogjuk, hogy az alapfogalmak hálózata többször metszi majd a heideggeri életpálya kibontakozását megjelenítő főútvonalat; ezeken a sarkokon igyekszünk is tájékozódni, de nem próbálunk meg arra kényszeresen rákanyarodni. Ugyanakkor ezek a keresztmetszetek, szelvények, utcasarki perspektívák azt is világossá tehetik, hogy a kerülő úton való barangolás nem jelenti a főútvonal, és vele a „fordulat" embargó alatt tartását. Előzetes döntésünk, miszerint az alap kérdése örvén nem a „fordulatot" választjuk vizsgálódásunk titkos főszereplőjének, nem vonja magával magának a fordulatnak a tagadását vagy eliminálását. Attól, hogy nem vadászunk rá, még hagyhatjuk, hogy időről időre utolérjen bennünket. Ez az alapfogalmak értelmezésében meg is történik. Összességében tehát azt mondhatjuk, hogy az alap árnyékában meghúzódó, látszólag periferiális jelenségek mentén haladunk, hogy – Heidegger kifejezésével élve – „túlvilágítva" azokat, bepillanthassunk elgondolásának „morfológiájába".

A dolgozat eredményei

A dolgozat első tematikus egysége a heideggeri hermeneutika néhány kérdése köré szerveződik. A fejezet első, áttekintő részében a fakticitás hermeneutikájának mint megalapozó mozzanatnak az elemzésével azt igyekszünk megmutatni, hogy Heidegger a szellemtudományi alapú hagyományos hermeneutikát hogyan fordítja át a szellemi objektivációk megértésének módszeréből „hermeneutica generalis"-szá, azaz a Dasein létmegértésének általános aspektusává. Ezzel a fordulattal a hermeneutika ontológia jellegűvé válik, s ez implicit módon azt is jelenti, hogy a hermeneutika spirituális tradíciójában központi szerepet játszó „hermeneutica sacra" helyét a hétköznapi létmegértésben megtestesülő „hermeneutica profana" veszi át. E két fogalomban a metafizika architektonikájának kettős meghatározottsága köszön vissza, nevezetesen a „metaphysica generalis" (ontológia) és a „metaphysica specialis" (racionális teológia). E szerkezet szimulációja Heidegger életművének jelentős szakaszában érezteti a hatását; ez adja a metafizika újragondolásának, majd meghaladásának keretét. Meglátásunk szerint a hermeneutikának a transzcendentális (tehát a Daseinen nyugvó) megalapozás háttérbe szorulásával, vagyis a „fordulattal" bekövetkező eltűnése inkább csak tetszhalálnak tekinthető, mert – ugyan a hermeneutika kifejezés használata nélkül – az továbbél egyfajta, a hagyományostól eltérően felfogott „hermeneutica sacra" feltámasztásában. Ez nem a kinyilatkoztatást s annak művét vizsgálja, hanem a világot, annak négyességében: a föld, az ég, az ember és az istenek összetartozásaként. A „hermeneutica sacrával" a megértés alapozó funkcióját a Dasein fundamentumot biztosító szerepétől megszabadított értelmezés veszi át, amely a szóban forgó összetartozás mintáját nem a metafizikai hagyományból eredezteti immár, hanem a költészetből és a költői gondolkodásból.

Ebből a hermeneutikai háttérből közeledünk a tanulmány gerincét alkotó vizsgálódáshoz *(Az olvasás mértéke),* amely voltaképp az 1951-ben Zürichben megrendezett szeminárium jegyzőkönyvének elemzése. A szemináriumi vita Emil Staiger és társai által képviselt filológiai „ethosz" és a heideggeri értelmezés *hiperbolikus,* mértéktelenségre alapozott poétikájának összecsapását dokumentálja. Ennek a konfliktusnak a tükrében mutatunk rá arra, hogy a heideggeri olvasás a *kriptotextusra* koncentrál, s ezzel más mértéket társít a szöveghez, mint a textuális olvasat. Ez az eljárás értelemszerűen erőszakot, az értelmezés normáinak áthágását jelenti, hiszen a Heidegger számára irányadó motívum az *Ungesagte,* az a kimondatlanul maradt kezdet, amihez csak a sejtés útján juthatunk el. Ez a sejtés azonban nem a bizonyosság előfoka Heideggernél, hanem a mérvadó mozzanat az

interpretáció során. Ennek a mértéktelenségre alapozott mérték-gondolatnak a mérlegelésekor egyfelől arra irányítottuk a figyelmet, hogy az itt szereplő mértéktől idegen a kritérium külső mércét feltételező fogalma, tehát mértékét mintegy önmagából, pontosabban a kriptotextusból meríti. Másrészt arra jutottunk: a kritérium hiánya nem kell, hogy szükségszerűen a teljes relativitás nihilizmusába torkolljon. A mértéktelen mértékkel való küzdelem belsejében is láthatóvá válik adott esetben, hogy az erőszak mikor vezet erőszakoltsághoz.

Ehhez a tanulmányhoz két kiegészítést fűztünk, amelyekben a kép igazságával, illetve a bevezető szálát újra felvéve, a hermeneutikai figurák továbbélésével foglalkoztunk. A kép és a nyelv összefüggését *A műalkotás eredetében* szereplő nevezetes Van Gogh-kép elemzésén demonstráltuk. Amellett érveltünk, hogy a parasztcipők *ekphrasis*-ának előképe *A fenomenológia alapproblémái* című 1927-es előadás egyik részletében található, ahol Rilkének egy házsor romjairól készült leírása olvasható. E szövegek olvasatából azt a következtetést vontuk le, hogy a heideggeri elképzelésben nem egyszerűen a képnek a nyelvre való visszavezetése történik, hanem a két fogalomnak az összegyűjtésként értett logos-ból való eredeztetése. Elemzésünk végén azt mutatjuk ki, hogy miközben a világ megnyitása izgalmas együttállásokat teremt a lét topológiájának szintjén, Heidegger ezt a helyet gyakran ideológiailag terhelt topográfiává alakítja át.

A hermeneutikai figurákról szóló részben elsősorban a „jobban értés" fogalmának változásait követjük nyomon. Ez összefüggésben áll a metafizika megítélésében és a görög hagyomány értékelésében bekövetkezett heideggeri fordulattal, ugyanis a „jobban értés" formulájában a tradíció vehikulumát tisztelhetjük. Heidegger filozófiája korai, Arisztotelészhez kapcsolódó fázisában a „jobban értést" a metafizika radikális újragondolásának szolgálatába állította, a görög filozófia fejlődését pedig Arisztotelészben látta kicsúcsosodni. Ebben a történeti modellben a filozófia vízválasztója a görög ontológia kimozdítása saját közegéből a latin, majd keresztény hagyomány megszületése révén. Ezt a történeti cezúrát transzponálja Heidegger a harmincas évektől a preszókratikus kezdetbe, aminek következménye, hogy a „jobban értés" feladata innentől szakítást jelent a metafizikaként értett filozófia kontinuitásával. A „jobban értés" nem a már (metafizikaként) elgondolt fel nem tárt gyökeréhez (radix) akar radikális módon eljutni, hanem a teljességgel elgondolatlanul maradt kezdetbe próbál beleugrani. Ennek következtében a „jobban értéshez" hagyományosan hozzákapcsolt elv, nevezetesen „a későbbiből a korábbiba" hermeneutikai princípiuma elválik hordozójától. A metafizika látószögéből többé nincs eredeti hozzáférés a kezdethez, minden metafizikai „később" elvéti a „korait", másik oldalról tekintve pedig a „jobban értésnek" egy olyan kezdethez kell előrenyomulnia, amelynek nincs „későbbije".

Dolgozatunk második egységében tematikus szempontból némileg lazábban kapcsolódó elemeket próbálunk összenyalábolni egy közös princípium alatt. Az itt olvasható megközelítések egysége azon „beszédmódok” körül körvonalazódik, amelyek akkor kerültek a heideggeri filozófia homlokterébe, amikor a *Lét és idő*-t követő időszakban fokozatosan feladta az addig mérvadónak tekintett fenomenológiai duktust és „habitust”. Heidegger fordulata nemcsak az „eszmék” területén zajlott, hanem abban a korpuszban is, amelyet nyelvezetnek nevezünk. Amikor a következőkben nyelvezetről, stílusról beszélünk, akkor természetesen nem szűk értelemben vett stilisztikai kérdéseket boncolgatunk, s nem az új, ünnepélyes tónus nyelvi gyökereit akarjuk előásni, nem a költői megfogalmazás – vélt vagy valós – artisztikusságát vesszük górcső alá, még csak nem is a sokat emlegetett „nyelvi ínség” keserveinek okait próbáljuk meg felderíteni, hanem a megváltozott filozófiai szemléletmódból fakadó stíluskeresést állítjuk a középpontba. A stílus ebben az összefüggésben tehát elsődlegesen nem stricto sensu nyelvi-stilisztikai kérdésként artikulálódik, hanem gondolkodásmódként, s mint ilyen a filozofálás metafizika utáni sorskérdéseivel kapcsolódik össze. Ha a filozofálás stílusának megváltozását szeretnénk főbb vonásaiban nyomon követni, akkor kiindulópontként a korai írások Arisztotelészhez kötődő stiláris-metodológiai meghatározásaihoz érdemes fordulnunk. 1922-ben Heidegger az (Arisztotelészen átszűrt) fenomenológiai kutatás stíluseszményéről így ír: „Az az irodalmi forma, amelyben az arisztotelészi kutatás ránk hagyományozódott (a tematikus kifejtés és vizsgálódás stílusában írt értekezések), nyújtja az itt következő interpretációk meghatározott, metodikai céljai számára egyedül megfelelő talajt.”[2] Ez a bejelentés implicit módon arra is utal, hogy a filozofálás antik formái közül Heidegger határozottan az „értekező próza” hagyománya mellett kötelezi el magát. Ezt a stíluseszményt hordozó korábbi fundamentumot, a Dasein létmegértésére épülő ontológiát elnyeli az alap-talanságnak mint alapnak az a harmincas évektől megszülető koncepciója, amely a lét eseményét olyan eredendő középnek [Mitte] tekinti, amelyben elsőként adatik lét és gondolkodás összetartozása. A „középben való alapvetéshez” nem vezet olyan út, amelyik alulról, valamely ontológiai fundamentum felől indul ki, mert Heidegger szerint ezt az alapot nem az ember veti meg, hanem úgyszólván belevettetik abba. Noha ehhez a középhez nem juthatunk el a megalapozás műveleteivel, mégis valahogy hozzáférhetünk; a közép igényének való meg-felelés, a meghallás révén – vagyis: alaptalanul. Ebben az „alaptalansági relációban” – nem függetlenül Nietzsche

[2] Vö. Martin Heidegger: Fenomenológiai Aristotelés-interpretációk (a hermeneutikai szituáció jelzésére). In: *Existentia.* (Supplementa vol. II.) 1996–97, 27. o.

filozófiájának, Hölderlin himnuszainak és az újraértelmezett preszókratikus gondolkodásnak a hatásától – kitüntetett szerepet kap a költészet és a „költői gondolkodás”. A széles értelemben vett stílus kérdésének, amely magában foglalja mind a hangütés, a tónus, mind a filozófiai diszpozíció elemeit, másik vetületét a tragédia kérdése alkotja.

Első körben azt a kérdést boncolgatjuk, hogy milyen viszonyban áll a *Denkerfahrungen* lapjain olvasható „versciklus” a heideggeri filozófiával. A heideggeri „Spruch” szerkezeti elemzésén keresztül azt igyekszünk bemutatni, hogy a tautológia melletti elköteleződés a filozófiai nyelv kijelentés-központúságáról hogyan helyezi át a hangsúlyt a nyelvben végbemenő költői mutatásra.

Második kísérletünk a tragédia heideggeri felfogását a filozofálás tág értelemben vett stílusának perspektívájából vizsgálja. Ennek a tragédiafelfogásnak a megközelítéséhez szükséges kulcsfogalmakat egy előzetes elemzés keretében dolgoztuk ki. Három görög klasszikus (Platón, Szophoklész és Arisztotelész) segítségével próbáltuk a tragédia szituációját a sorsértelmezés vetületébe helyezni. Ennek az összefüggésnek a feltárásához a tragikus szituáció mértékkonfliktusában meghatározó elemek, a hamartia és a palinódia fogalmát mozgósítottuk. Szókratész esetében – jóllehet egy ironikus szcenírozású szituáció keretei között – annak vagyunk tanúi a *Phaidrosz*-ban, hogy a filozófus a tragédia küszöbén találja magát, ha a tárgyalt dologhoz tartozó mértéket nem tartja szem előtt. A határátlépéstől csak az rettentheti vissza, ha hallgat a mérték áthágását jelző daimon hangjára, s visszaénekli (palinódia) korábbi mértéktelen beszédét. Szophoklész utolsó darabján, az *Oidipusz Kolonoszban*-on azt szemléltettük, hogy a tragikus sorsfordulathoz tartozó esemény, a dolgok rejtett összefüggéseinek fel nem ismeréséből fakadó tett, a hamartia, milyen viszonyban áll az identitást képező sorsfelfogással. Arisztotelész tragédiakoncepciójában pedig azt igyekeztünk demonstrálni, hogy hogyan tartozik össze a közép mértéke eltalálásának etikai dimenziója a létezés sötétebbik oldalát bemutató tragédiával, ahol a mérték megtalálásának lehetősége nem adatik meg számunkra. A tanulmány negyedik részében ezeket a momentumokat a heideggeri tragédia- és sorsfelfogás közegében vizsgáltuk. Először e tragédiaértelmezés azon meghatározó vonására hívtuk fel a figyelmet, hogy Heidegger a tragédiát a protagonisták és antagonisták konfliktusának mezejéről a létkérdés körébe transzponálja. A létezés tragédiájának megfogalmazója a görög drámában a kar, s ennélfogva a karének képezi a tragédia centrumát. A kar Heidegger szemében nem a nép megtestesülése, hanem a gondolkodó költő léttapasztalatának összesűrűsödése, ilyeténképp a preszókratikus költői gondolkodás tükörképe. Heidegger filozófusra vetített tragédiaképének sajátossága, hogy benne nem a jóvátehetetlen sorsfordulat keltette gyász a meghatározó, hanem az emberi lét

tragikus voltának meglátása, ami a filozófia nélkülözhetetlen előfeltételét alkotja. A palinódia és a hamartia fogalmait egy másik síkon, az epochális létsors történeti léptékű területén látjuk felbukkanni. Ebben a regiszterben a hamartia fogalma a létfeledés fogalmával kerül relációba, hiszen a létfeledés fogalma olyan hibaként jelenik meg, amely nem a filozófusok figyelmetlenségének, hanem a metafizika kibontakozásának köszönhető. Az erre vonatkozó palinódia a létfeledés kiküszöbölésére irányul, és a filozófia (vagyis a metafizika) lezárult történetét követő új mértékvételen alapuló gondolkodás felé orientálódik. Ebbe az összefüggésbe tekint be a vég és a végzet kérdését tárgyaló zárótanulmány, amelyben végzet és sors feszültségéből eredeztetjük Heidegger létsorsról alkotott gondolatainak kétarcúságát.

A disszertáció függelékében először a tanúsítás szükségletéhez és képtelenségéhez kapcsolódó hisztéria kérdését vizsgáljuk Kertész Imre holokauszthoz kapcsolódó esszéiben. Ennek a kérdésnek is van – a két téma inkommenzurábilitásának dacára – Heidegger-vonatkozása, amennyiben a halál és a filozófia közötti átjárást feszegeti. Heidegger (és részben Kertész) eljárásának problémáját abban látjuk, hogy a semmi kútjába történő leereszkedést (katabasis) szükségszerűen a (filozófiába való) felemelkedés (anabasis) mozzanata követi, s így a kataplektikus (hisztérikus) elem kiúttalanságának tapasztalata feloldódik.

A második appendix a dolgozat hátterében álló heideggeri alap-kérdés alakulását követi nyomon az alap fogalmában bekövetkező fordulatig. Azt vizsgálja, hogy miért volt lehetséges a metafizika alapkérdését („*miért* van inkább valami, mint semmi?”) Heidegger első korszakában úgy megválaszolni, hogy a metaphysica specialis (racionális teológia) területét a metaphysica generalisból (ontológia) eredeztette, s miért alakult át a „mert” a lét eseménye megtörténésének idejévé.

A függelék részt Heidegger alapról vallott nézeteinek végső kikristályosodását magában foglaló műből *(Az alap tétele)* készített fordításunk egy, a „miért?”-kérdés átalakulását demonstráló részletével zárjuk.

A szerzőnek a tárgyban megjelent publikációi

A nagy tautológia, avagy miért nem írt verset M. Heidegger? In: *Gond,* 1993. 4.

Vég és végzet. (Heidegger halál-analíziséről) In: *Majdnem nem lehet másként.* Cserépfalvi, 1995

Hamartia, palinódia, tragédia. (Platón, Szophoklész, Arisztotelész). In: *Gond* 18–19. (1999)

Daimoniosz toposz. (Heidegger és az olvasás mértéke) In:Gond 27-28. (2001)

Hisztéria és felelősség. In: *Vulgo* 2006/4.

A szerzőnek a tárgyban megjelent fordításai

Martin Heidegger: Mit jelent gondolkodni? *Szöveg és interpretáció.* Cserépfalvi, 1991.

Martin Heidegger: A földút In: *„…Költőien lakozik az ember…”.* Twins, 1994.

Martin Heidegger: Hegel és a görögök. In: Martin Heidegger: *Útjelzők.* Osiris, 2003.

Martin Heidegger: A lét kérdéséhez. In: Martin Heidegger: *Útjelzők.* Osiris, 2003.

Martin Heidegger: Az igazság lényege. In: Martin Heidegger: *Útjelzők.* Osiris, 2003.

Martin Heidegger: *Az alap tétele.* Gond-Cura, 2009.

Ernst Tugendhat: *Heidegger igazságfogalma* (sajtó alatt).

A szerzőnek nem közvetlenül a tárgyban megjelent publikációi

Tanulmány

Darvak Korinthosz felett. In: *Harmadkor antológia.* 1989

Morbus Recidivus. (Gadamer hermeneutika fogalmáról). In: *Határ,* 1992. 6.

Egy történet folytatása. Szkolion az emlékezésről. In: *Diotima. Heller Ágnes 70. születésnapjára.* Osiris, 1999

Fordítás

Emil Angehrn: A filozófia szorongása. In: *Athenaeum,* 1995.

Ernesto Grassi: *A szépség ókori elmélete.* Tanulmány Kiadó, 1998

Kontrollfordítás

Martin Heidegger: *Lét és idő.* Osiris, 2001.

Martin Heidegger: *A fenomenológia alapproblémái.* Osiris, 2001.

Martin Heidegger. *Útjelzők.* Osiris, 2003.

Martin Heidegger: *A metafizika alapfogalmai.* Osiris, 2004.

Martin Heidegger: *Rejtekutak.* Osiris, 2006.

Martin Heidegger: *Mit hívunk gondolkodásnak?* Gond-Cura, 2009

C. F. Gethmann: *Heidegger igazságkoncepciója marburgi előadásaiban* (sajtó alatt)

E. Kettering: *Fundamentálontológia és fundamentálalétheiológia* (sajtó alatt)